

Інтертекстуальне прочитання філологічних праць Василя Зборовця

У статті вперше досліджується творча спадщина українського філолога Василя Степановича Зборовця в інтертекстуальному дискурсі. Лінгвістична теорія інтертекстуальності дозволяє підсилити дослідницький потенціал традиційної лінгвістики тексту та вийти на новий, комплексний рівень досліджень, розглядаючи активне існування тексту у тісному зв'язку з людським фактором у мові, когнітивними та комунікативними процесами. Запропонована стаття моделює багатовекторність відносин подібності та відмінності, що складає мовну та літературознавчу синхронію.

Ключові слова: інтертекст, паратекст, дефініція, мовна система, літературознавство, давня література, сюжетно-оповідальний твір.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Досі ім'я українського філолога, на жаль, проскрибовано „*terra incognita*” – його спадщина перебуває поза увагою дослідників. Лише син В.Зборовця – доктор мистецтвознавства, професор – Іполит Зборовець спромігся надрукувати дві статті „Закоханий в рідну мову” [1] та „Народна творчість як джерело пісень В.С.Зборовця” [2]. Вважаємо, що двох публікацій для України замало, аби досягнути наполегливу працю науковця в ділянці української філології.

Формулювання цілей статті... Мета статті – дослідити авторську літературо- та мовознавчу позицію спільного й відмінного в окремих дефініціях тексту, а найпаче літературному творі „Слово про смерть та рицаря доброго й славного”, а саме: вихід за межі тексту, відношення „текст – тексти – система” через архітекст й прототекст; цією публікацією намагаємося привернути увагу краєзнавців задля глибшого дослідження життєвого й творчого шляху подолянина.

Виклад основного матеріалу... Закцентуємо, науковці вважають, що інтертекстуальність (фр. *intertextualite* – міжтекстовість) – міжтекстові співвідношення літературних творів. Полягає у: 1) відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та ін.; 2) явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл, напрямів) – йдеться про всі різновиди стилізації. Юлія Кристева дає таке визначення: „Текстова інтеракція в межах того ж тексту” (Фатеева Н. А. *Інтертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности*. – М.: Комкнига, 2006). Зміст поняття інтертекстуальності розширюється: спільне у всіх дефініціях – вихід за межі тексту, відношення „текст – тексти – система” (система поєднання, композиційна, мовна система). Для такого відношення необхідним є поняття „архітекст” і „прототекст”. Архітекст є логічним поняттям текстової сукупності в дистрибутивному розумінні, прототекст – це більш ранній текст. Розрізняють такі види інтертекстуальності: генетична, що завважає лише і прото-, і архітексти, які брали участь у виникненні літературного твору; інтенціональна – свідомо спланована; іманентна – визначена чи навіяна самим літературним твором; рецепційна – та, яка може бути виявлена емпірично різними реципієнтами. Проявляється інтертекстуальність в таких ситуаціях: текст вказує (прямо чи опосередковано) на свій прототекст („Енеїда” І.Котляревського – на „Енеїду” Вергілія, „Дума про братів неазовських” Ліни Костенко – на народну думу „Втеча трьох братів із города Азова, з турецької неволі”); прототекст ліквідує неясності семантичного порядку (назва трьох романів „Поховайте та вставляйте”, „Кайдани порвіте”, „І вражою злою кров'ю волю окропіте” Степана Любомирського (Любомира Рихтицького) є уривками цитат з вірша „Заповіт” Тараса Шевченка); прототекст збагачує чи модифікує семантичне й естетичне сприйняття тексту („Олеся” О.Купріна тощо).

Отже, в ширшому розумінні інтертекстуальність охоплює не лише художні тексти, а й літературно-критичні, театральні вистави, музичні твори, твори образотворчого та кіномистецтва [3]. Поняття „інтертекстуальність” уведено до наукового обігу Юлією Кристевой. Її праці генетично пов'язані з дослідженнями Михайла Бахтіна. Вони тепер стали основоположними в літературі постмодернізму. Таким чином, теорія інтертекстуальності модифікує дослідження тексту та засобів вербалізації всіх його міжтекстових стосунків. У цьому сенсі моделі теорії інтертекстуальності перетинаються з дискурсом лінгвістики, зокрема, сучасної лінгвістики тексту та лінгвістичної стилістики, оскільки саме лінгвістика визначила текст як один з пріоритетних об'єктів дослідження. Дискурс атрибує значення упорядкованого письмового, зчаста мовного, повідомлення окремого суб'єкта. Відтак лінгвістична теорія інтертекстуальності дозволяє підсилити дослідницький потенціал традиційної лінгвістики тексту та вийти на новий, комплексний рівень досліджень, розглядаючи активне існування тексту у тісному зв'язку з людським фактором у мові, когнітивними та комунікативними процесами. Отже, наше дослідження моделює багатовекторність відносин подібності

та відмінності, що складає мовну синхронію, – в цьому й виражається новизна запропонованої статті. Насамперед зупинимося на життєписі В.Зборовця, формуванні його національного світогляду.

1. Кам'янецька доба. Василь Степанович Зборовець народився 7 березня 1889 року в с.Гаврилівці Кам'янець-Подільського району в багатодітній родині (9 дітей). Як свідчить І.Зборовець, батьки майбутнього вченого були заможними: мали 6 га землі, на якій важко працювали і батьки, і діти. Василь рано виявив здібності до знань. Після закінчення учительської семінарії 1907 року витримав ще й іспит у Хотинському міському училищі, отримавши звання педагога початкових класів. Вчителював на селі, брав активну участь у діяльності Подільського товариства „Просвіта”. В роки Першої світової війни пішов на фронт. Дослужився до прапорщика. А в період національно-визвольних змагань боровся за незалежну Україну у військах П.Скоропадського, згодом – С.Петлюри. Коли в Кам'янці-Подільському постав український університет, незважаючи на те, що за плечима мав 30 прожитих літ, записується слухачем, а потім стає студентом філологічного відділу. Коли в листопаді 1920 року більшовики остаточно взяли в руки владу, Зборовець продовжує навчання уже в Інституті народної освіти. Отримує диплом філолога 1923 року.

Під час навчання активно проявив себе на українській культурній ниві. Ще до 1914 року він захопився фольклором, збирав українські народні пісні, прислів'я, приказки, афоризми. Упорядкував, очевидно разом з Олександром Дорошкевичем, й надрукував у двотомному збірнику „На всякий випадок життя” (К., 1917) [4]. Під час навчання пройшов змістовні студії з педагогіки С.Русової. Софія Федорівна звернула увагу на здібного студента, як голова товариства, не лише залучає Василя Зборовця до громадської праці, а й призначає секретарем Кам'янецького українського товариства шкільної освіти [5]. В університеті також захоплено слухає лекції Ю.Сіцінського, В.Претра, І.Огієнка, Л.Білецького, С.Гаєвського, М.Драй-Хмари, О.Поповича М.Плевака, Й.Оксіюка, І.Любарського, М.Грінченка та інших науковців. Потоваришував із просвітянами братами Полікарпом та Володимиром Герасименками, Федором й Антоном Шумлянськими, творчо співпрацював з письменниками М.Годованцем, В.Поліщуком, В.Свідзінським, І.Липою, Л.Черняхівською, В.Самійленком, С.Черкасенком... Дописував до журналу „Село”, пробував сили в поезії. Словом, під час навчання у вузі остаточно сформувався його національний світогляд, і він вирішив решту життя повністю присвятити науковому осягненню й розвою української філологічної науки.

У 1923 році до Києва перебирається письменник і науковець Михайло Драй-Хмара. Просвітяни-науковці Юхим Філь, Володимир Герасименко, Василь Зборовець, Марія Недужа-Соколова, Федір Шумлянський сфотографувалися на згадку зі своїм улюбленим професором слов'янознавства (світлина зберігалася в сімейному архіві літературознавця В.Герасименка) [6]. Після того, як 2 вересня 1923 року за №2308 В.Зборовець одержав Свідоцтво про закінчення Кам'янець-Подільського ІНО, розпочав активну дослідницьку діяльність. Його зараховують до аспірантури при науково-дослідній кафедрі економіки та історії Поділля (секція мови). Відтак бере участь в наукових експедиціях, працює в архівах та книгозбірнях. За завданням Ю.Філя (секретар наукового товариства) друкує матеріали про роботу кафедри [7]. Залишається нез'ясованим питання переїзду науковця до Харкова. На той час він мав сина Анатолія (1914 року народження). З дружиною офіційно шлюбу не брав. Очевидно дружина-росіянка не поділяла поглядів чоловіка. Виїхала на батьківщину. Отож В.Зборовець влітку 1926 року перебрався до столиці, де буяли наукові й творчі інтереси, куди його, мабуть, кликали В.Свідзінський, Т.Масенко, М.Пилинська, М.Степняк (працював у журналі „Червоний шлях” під керівництвом П.Тичини). У цьому ж журналі в 12 числі за 1927 рік Василь Зборовець друкує статтю „Шкільні роки Коцюбинського”.

2. Харківська доба. Оскільки в кам'янецькій газеті „Червоний кордон” 1926 року надруковано інформацію В.Зборовця про наукове товариство, то логічно виходить, що місто над Смотричем він покинув 1926 року. Саме цього року він починає працювати викладачем української мови Харківського інституту народної освіти (сучасний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди). Під керівництвом професора Л.А.Булаховського підготував підручник „Загальний курс української мови” (Х., 1929). Процес оновлення лексики советської доби вимагав наукового осмислення й потрактування. Василь Зборовець береться за таку нелегку справу. Лексичний матеріал збирав повсюди, з різних джерел. А ще ж 1928 року завершує працю, яка залишилася в рукописові, аналізує мову повісті „Слово о смерти и рыцаре добром и славном” (назву витлумачено в оригіналі. Ми подаємо власний переклад відповідно до сучасного правопису. – В.М.). Літературну пам'ятку давньої доби знайшов 1922 року в архіві колишньої Подільської семінарії (автор вказує, що тепер вона перебуває в бібліотеці Кам'янець-Подільського ІНО „в купі з різними стародруками й давніми рукописами українськими”). Очевидно, в добу масового атеїзму цей рукопис знищено, бо мої пошуки в науковій бібліотеці імені В.Вернадського нічого втішного не принесли. Тому дослідження Василя Зборовця є не лише раритетом, а й цікавим з точки зору історичної вітчизняної літератури, друкарства, лексикографії та палеографії (історія письма, його еволюція). Харківському періоду належить праця В.Зборовця „Нариси з сучасної української літературної мови” (зберігається в родинному архіві І.В.Зборовця). Про останню Іполит

Зборовець у листі до мене пише: „Вам краще було б ознайомитися de vise. Обсяг великий. Писав батько переважно олівцем, багато додатків, інтерполяцій. Папір у такому стані, що зробити якісний ксерокс важко” [8].

Наукову працю філолога обірвала сталінська репресивна машина. Василя Зборовця заарештували в Харкові 3 лютого 1933 року за традиційною статтю 54-11 і 54-13 Карного кодексу УРСР. Що ж передувало цьому? Обмова, як ланцюгова реакція. 27 серпня 1929 року в Кам'янці-Подільському заарештовано Євгена Григоровича Кондрацького (нар.1886 року в с.Маліївці). Виявляється, що він був нишпоркою (інформатором) Кам'янецького окружного відділу ГПУ. Так ось, під тиском слідчих він наговорив і на Ю.Філя, і на Ю.Сіцінського. А про Зборовця завважив: „Весной 1919 года я был избран председателем Каменецкого товарищества „Просвіта”, а 1920 года за бездеятельность я был от председательства отстранен и в новое правительство не вошел”. А далі заарештований інформатор свідчив, що „лектор Зборовец Василь встретил меня 24 или 25 года и сказал, что в Каменце основано научное общество, как филия ВУАН. Пригласил меня вступить. Дважды был на собраниях (доклад Полонского по химии и В.Герасименко о Кармалюке)” [9]. Тоді ж 25 серпня 1929 року також був заарештований колишній член Подільської Просвіти Йосип Петрович Кобилянський (1888 р.н.), учитель Китайгородської школи. В застінках ГПУ він змушений був визнати (чи не під диктовку): „То обстоятельство, что во главе Каменецкого университета стоял Огиенко, не могло отразиться на жизни и деятельности университета и вообще на его облике... Вокруг этой группы организовывались студенты, которые всецело поддерживали политику Огиенко. К этой группе студентов относятся: Павлюченко, Герасименко (два брата), Кульчицкий, Годзинский, Несеровский, Шумлянский Федор, Шумлянский Антон, Зборовец Василь, Филь и другие” [10]. Це був політичний донос і увертюра до арешту В.С.Зборовця. Гепеушники чекали слухного часу.

...Дев'ять місяців мордували, вибивали свідчення проти відомих людей, проти мовознавця Л.Булаховського. Нікого не обмовив і себе не визнав винним. Гепеушники били Зборовця, а він їм показував шрами від коси і серпа, мовляв, я ж не лише можу перо тримати в руках, а й виходець із села, ось шрами від важкої праці – серпа і коси. Нічого „путнього” не довідавшись, все ж цербери сталінської системи 1 жовтня оголосили судовий вирок – три роки ув'язнення у виправно-трудовому таборі ОДПУ. „Почесне” заслання відбував у місті Лодейне Поле (колишня Олонецька губернія) – став полоненим Свирського табору №864. Оскільки знав добре латинську мову, то працював помічником аптекаря. У 1935 році Василя Зборовця звільнили.

Морально й фізично принижений, повернувся до Харкова, де на нього чекала дружина Ганна Володимирівна Случановська (1902 – 1979), з добре відомого роду Капністів. Случановські – збіднілі дворяни. Професор Іполит Зборовець розповідає, що „знайомство батька з матусею відбулося у Харкові на курсах української мови для радянських службовців, де він викладав”, себто в період українізації.

Після заслання Зборовця не згадували публічно, бо ж він „сидів”. Доповіді подавав у вигляді тексту, друкованого машинописом. До збірників не включали. Табу. А все ж наприкінці 30-х йому вдалося влаштуватися викладачем Осипенківського (Бердянського) педінституту на Запоріжжі, там працював і під час війни, до 1943 року. Почався наступ червонозоряних бійців. Знесилений пробирається до рідних Гавриловець. Далі на Захід не рушає, стався мікроінсульт. Він ще викладає українську мову і літературу в місцевій школі. Та сили поволі покидали його. Зазнавши холодного і голодного Сибіру, принижень, 18 грудня 1944 року мовознавець і просвітянин Василь Зборовець відійшов у небуття. Похований у рідному селі.

Дружина перебралась з маленьким Іполитом до Жванця. Там і пішов у перший клас. Згадує: „...щодо моєї української мови. Це рідні Гаврилівці й українська школа в містечку Жванець, вплив села. Крім того, усі мої тітоньки і дядечки з боку татан були українофіли, патріоти, шанували все українське, співали народні пісні. Тому не дивно, що і я змалку співав „Реве та стогне Дніпр широкий” і навіть танцював „Гречаники” [11].

„Слово про смерть та рицаря доброго й славного” в оцінці В.Зборовця. Важко говорити про літературний текст, не маючи його перед очима. Але зішлемося на дослідження автора. За його визначенням цей літературний рукописний текст (82 аркуша) належить до пам'ятки XVII, а то й початку XVIII століття. Визначив його за півуставним письмом, що наближається до скоропису. Пам'ятку відносить до південно-українського походження. З рукописом працювали студенти, зокрема М.Сотник. На його дипломну роботу писав рецензію М.Драй-Хмара. Отже, В.Зборовець для історії залишив ще один важливий факт, який потребує ретельного опрацювання архіву Кам'янецького ІНО тих років. І то буде важливим завданням не лише для сучасних студентів-філологів, а й аспірантів.

Чи можна повість віднести до житійної літератури? Цього слід досягти завдяки сучасному літературознавству й зокрема дослідження через інтертекстуальність. Ми віднаходимо в літературному творі конкретні літературні явища інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції; прочитуємо оприявлене наслідування чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл давньої доби і ближчого XIX століття) – йдеться про

різновиди стилізації. Так, сам В.Зборовець вказує на праці проповідника Антонія Радивиловського, посилаючись на М.Марковського, на його розвідку про мову пам'ятки (К., 1894), на „Лексикон” Памва Беринди (закликає реципієнтів до дослідження цієї праці З.Веселовською – Записки ВУАН, кн.13-14. – К., 1927), до „Ключа Разуменія” І.Галятівського в дослідженні І.Огієнка (Варшава, 1910), а також „Граматики” М.Смотрицького й праць Павла Житецького (К., 1882). Аби атрибутувати пам'ятку як житійну літературу, автор дослідження посилається на Жданова і Гудзія (Жданов „К літературной истории русских изданий”. – К., 1882; Н.Гудзій. – РФВ, 1910. – №3.).

В.Зборовець, дослідивши тексти згаданих авторів, резюмує, що „образи життя і смерті здаються реальніші й наочніші. Поруч із „рицарем” виступає нова фігура, хлопець, що супроводить скрізь цього „рицаря”. Отже, пізніші тексти цієї повісті – це лише інтерпретації. Кожен переписувач вносив до повісті свої елементи [12, с.8–9]. Тому її дослідник читав не в оригіналі, а переписаною можливо вчетверте.

Безумовно, твір належить до книжної літератури. Житійна література групується за характером героїв: во славу церкви і творців монастирів; ієрархів руської церкви – митрополитів: Олексія, Іони, Петра, Пилипа, життя князів Олександра Невського, Бориса і Гліба, Всеволода-Гаврила Псковського, Дмитра Донського, Михайла Олександровича Тверського, Михайла Всеволодовича Чернігівського, князя Феодора, княгині Ольги тощо.

Висновки... Таким чином, застосовуючи герменевтичну методологію, можна констатувати, що В.Зборовець очевидно натрапив не на „життя святих”, а на повість, що носить легендарно-казкові, міфологічні мотиви (образ рицаря) з елементами місцевих переказів того часу, а саме XVII століття і пізніше доопрацьованих переписувачами у наступному столітті. Чудеса, засновані на місцевих легендах, життєвий шлях людей-страждальців, пов'язувалися тоді з подвигами. Однак досліджувана В.Зборовцем повість за літературним характером, вважаємо, – це яскраво виражений сюжетно-оповідальний твір. Щодо лінгвістичного дослідження тексту, орфографічні та морфологічні його особливості, то тут В.Зборовець, як спеціаліст, розкошує. І справді, він довів, що мова повісті вказує на те, що вона написана в Україні і є пам'яткою культури українського народу XVII віку. Своїм дослідженням філолог збагатив давню українську літературу, яка належить до особливого типу літератур і яку йменуємо середньовічною. Праця Василя Зборовця переконливо ілюструє, що вона (література), постійно розвиваючись, змінювалася, виробляла свою жанрову систему, обумовлену характером середньовічного мислення як авторів, так і реципієнтів, а також атрибутує нерозривний зв'язок її з релігією, філософією, історією, фольклором, великою залежністю стилю твору від жанру.

Список використаних джерел та літератури:

1. Зборовець І. В. Закоханій в рідну мову / І. В. Зборовець // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Х.: ХДАДМ, 2009. – Вип.17. – С.47-56.
2. Зборовець І. В. Народна творчість як джерело пісень В. С. Зборовця / І. В. Зборовець // Культура України : зб. наук. праць. – Х.: ХДАК, 2000. – Вип. 7 (Мистецтвознавство). – С. 263–269.
3. Див.: Словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/muxj6.html>.
4. На всякий випадок життя. Народні приказки та прислів'я / упорядкували В. С. та О. Д. – К.: Час, 1917. – Кн. 2. – 128 с.
5. Державний архів Хмельницької області (ДАХО). – Ф. Р 6. – Оп. 1. – Спр. 151. – Арк. 10.
6. Просвіта в духовно-культурному піднесенні України : зб. наук. праць. – Хмельницький : Просвіта, 2005. – С. 39–40.
7. Зборовець В. Кам'янець-Подільська науково-дослідна кафедра у 2-му півріччю 1923 р. / Василь Зборовець // Червоний шлях. – 1924. – № 3–4. – С. 273–276; Зборовець В. В науковому товаристві / Василь Зборовець // Червоний кордон. – 1926. – 4 квітня.
8. Лист І. В. Зборовця до В. Мацька від 27 грудня 2010 року. Лист зберігається в архіві автора.
9. ДАХО. – Фонд реабілітованих. – Спр. П10134. – Арк.102.
10. ДАХО. – Фонд реабілітованих. – Спр. П17745. – Арк. 26.
11. Лист І. В. Зборовця до В. Мацька від 22 грудня 2010 року.
12. Зборовець В. Мова повісті „Слово о смерти и рыцаре добром и славном” / Рукопис. – 40 с. Посилаємося на ксерокопію. Оригінал зберігається в архіві І.В.Зборовця. Тут принагідно складаю щире подяку професорові Іполиту Васильовичу Зборовцю за надіслані матеріали, що склали основу моєї наукової публікації.

Анотація

В.П.Мацько

Интертекстуальное прочтение филологических трудов Василия Зборовця

В статье впервые исследуется творческое наследие украинского филолога Василия Степановича Зборовця в интертекстуальном дискурсе. Лингвистическая теория интертекстуальности позволяет усилить исследовательский потенциал традиционной лингвистики текста и выйти на новый, комплексный уровень исследований, рассматривая активное существование текста в тесной связи с человеческим фактором в языке, когнитивными и коммуникативными процессами. Предлагаемая статья моделирует многовекторность отношений сходства и различия, что составляет языковую и литературоведческую синхронии.

Ключевые слова: интертекст, паратекст, дефиниция, языковая система, литературоведение, древняя литература, сюжетно-повествовательное произведение.

Summary
V.P.Mats'ko

Intertextual Reading of Philological Works of Vasyl' Zborovets'

In the article for the first time creative heritage of Ukrainian philologist Vasyl' Stepanovych Zborovets' in intellectual discourse is studied. Linguistic theory of intertextuality allows to intensify research potential of traditional linguistics of the text and reach new, complex level of research, considering active existence of the text in close connection with the human factor in language, cognitive and communicative processes. The offered theory models multi-vectority of the relations of resemblance and difference, that makes language and literary synchrony.

Key words: *intertext, paratext, definition, system of language, literature study, ancient literature, topic-narrative work.*

Дата надходження статті:

„15” лютого 2011 р.

УДК 37.018.4+37.03 (045)

Л.А.МАШКІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Концептуальні засади вальдорфської педагогіки

У статті висвітлено концептуальні засади вальдорфської педагогіки, розкрито загальнодидактичні принципи функціонування вальдорфських шкіл. Показано систему використання Штейнер-педагогіки у вітчизняній початковій школі.

Ключові слова: *вальдорфська педагогіка, Р.Штейнер, принципи вальдорфської школи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Використання ідей і здобутків зарубіжної гуманістичної педагогіки може сприяти розв'язанню актуальних для сучасної вітчизняної школи соціально-педагогічних завдань розробки та послідовного втілення гуманної освітньої парадигми. Ефективне використання зарубіжного досвіду передбачає не пряме його запозичення з використанням готових результатів, а відбиття передових гуманістичних ідей у педагогічній національній свідомості, соціальної та культурної інтеграції вітчизняної та світової педагогіки, врахування специфіки і особливостей системи освіти України, а отже, адаптації зарубіжних ідей і підходів до національної школи, до вітчизняної культури в цілому.

Одним із джерел визначення сучасної стратегії розвитку освіти є аналіз світового педагогічного досвіду гуманістичної орієнтації, зокрема вальдорфської (Штейнер-) школи, яку ЮНЕСКО визнало школою ХХІ століття, завдяки тому, що вона на практиці реалізує цілі й ідеали гуманістичної педагогіки.

Вальдорфська школа органічно поєднує в собі вимоги певного суспільного середовища та інтереси, потреби особистості в індивідуальній творчості, самовизначенні й самореалізації. Саме тому в розвинутих країнах світу, де суспільна думка поставила педагогічні питання в центр соціальних проблем, кількість вальдорфських шкіл неспинно зростає й за останні 20 років збільшилася втричі.

Виходячи з унікальності та неповторності людини, Штейнер-педагогіка в практичній діяльності органічно поєднує принципи гуманізації та гуманітаризації освіти з принципом соціальної спрямованості процесу виховання й навчання, що дає можливість розкрити індивідуальні обдарування людини та зробити їх соціально плідними [3].

Вивчення теорії Штейнер-педагогіки необхідне з точки зору перспективи входження й інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Орієнтація нашої країни на участь у формуванні загальноєвропейського педагогічного простору повинна базуватися на позиції конструктивного діалогу із Заходом. Визначення перспектив розвитку освіти в Україні в контексті гуманістичних європейських і світових тенденцій повинно відбуватися за умови врахування особливостей нашого суспільства, тих специфічних завдань, які стоять перед освітою України на сучасному етапі, збереження та використання досягнень вітчизняної педагогічної думки, організаційних форм і методів, що склалися історично. Тобто вивчення досвіду Штейнер-школи педагогічно доцільне, але його необхідно здійснювати в контексті національної педагогічної теорії та практики.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз сучасної наукової літератури вказує на наявність досліджень з особливостей вальдорфської педагогіки, її змісту, методики, організації навчально-виховного процесу в Штейнер-школах (Н.Абашкіна, І.Брохман, О.Гребенщикова, О.Юнова, І.Нільсен, А.Пинський, Л.Родіонова та ін.).